

KRZYSZTOF ADAM FIRLEJ

WPŁYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA MAŁOPOLSKI RYNEK PRACY

Streszczenie: W niniejszej pracy podjęto próbę wskazania pozytywnych i negatywnych efektów oddziaływania bezpośrednich inwestycji na rynek pracy kraju goszczącego. Wyodrębnione i scharakteryzowane zostały pierwotne (bezpośrednie) i wtórne (pośrednie) efekty, jako pozytywne i negatywne występujące w sferach: ilości, jakości i lokalizacji. Wskazano na rosnącą rolę zagranicznych firm w procesie kształtowania regionalnych i lokalnych rynków pracy, konkurencji w pozyskiwaniu pracowników oraz w jakości oferowanych miejsc pracy. Analizie poddane zostało znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla małopolskiego rynku pracy w latach 2009–2010 w oparciu o takie aspekty, jak: poziom zatrudnienia, kraj pochodzenia inwestora, struktura gałęziowo-branżowa, zwolnienia grupowe oraz bilans zatrudnienia. Udowodniona została kluczowa rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla kształtowania się sytuacji na małopolskim rynku pracy.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, kapitał zagraniczny, rynek pracy, zatrudnienie

1. WPROWADZENIE

Przemieszczanie kapitału w skali międzynarodowej stało się jednym z ważnych czynników procesów rozwojowych współczesnej gospodarki światowej¹. Intensyfikacja międzynarodowego obiegu kapitału, ze szczególnym uwzględnieniem bezpośrednich inwestycji zagranicznych, znajduje swoje źródło w dysproporcjach rozwoju gospodarczego w poszczególnych krajach i regionach świata. Międzynarodowy Fundusz Walutowy definiuje bezpośrednie inwestycje zagraniczne, jako inwestycje podejmowane w celu uzyskania trwałego i efektywnego wpływu na

¹ W. Karaszewski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 9, 88–89.

zarządzanie działalnością przedsiębiorstwa w innym kraju². Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych może mieć zarówno pozytywny, jak i negatywny wpływ na gospodarkę kraju goszczącego, zaś rodzaj tego oddziaływania determinowany jest przez specyfikę inwestycji³. Niewystarczające zasoby krajowego kapitału, brak nowoczesnych technologii oraz metod zarządzania, znajdują swoje odzwierciedlenie w pozytywnym postrzeganiu kapitału zagranicznego, jako czynnika istotnie oddziałującego na krajowe przekształcenia strukturalne. W rezultacie napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do kraju lokaty kapitału, może nastąpić implementacja nowoczesnych modeli zarządzania oraz organizacji pracy⁴. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne wpływają pośrednio i bezpośrednio na rynek pracy⁵. Wpływ bezpośredni przejawia się poprzez tworzenie nowych miejsc pracy w przypadku inwestycji typu *greenfield*, natomiast wpływ pośredni utożsamiać należy z procesami przejść istniejących już przedsiębiorstw. Jednocześnie należy pamiętać, że napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych to także realne zagrożenie dla lokalnych przedsiębiorstw, które mogą zostać wyparte z rynku⁶. E. Mączyńska słusznie zauważa, iż inwestycje zagraniczne stwarzają zarówno szanse, jak i zagrożenia dla gospodarki światowej, a wystąpienie jednych lub drugich związane jest z wieloma czynnikami, a zwłaszcza z charakterem polityki ekonomicznej i wynikających z niej bodźców⁷.

2. CEL, METODYKA I OBSZAR BADAŃ

W niniejszym artykule za główny cel obrano ustalenie związków zachodzących pomiędzy napływem bezpośrednich inwestycji zagranicznych do województwa małopolskiego, a sytuacją na małopolskim rynku pracy. Autor opracowania stawia tezę, że podmioty z udziałem kapitału zagranicznego odgrywają istotną rolę w kształtowaniu sytuacji na małopolskim rynku pracy, a wymiar tego oddziaływania może przybierać charakter zarówno pozytywny, jak i negatywny.

² C. Pilarska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w teorii ekonomii*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2005, s. 9.

³ W. Nowara, *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na gospodarkę Polski*, [w:] J. Bilski, T. Miziołek (red.), *Liberalizacja stosunków ekonomicznych Polski z gospodarką światową*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Uniwersytet Łódzki, Katedra Handlu i Finansów Międzynarodowych, Łódź 2001, s. 317.

⁴ M. Stawicka, *Atrakcyjność inwestycyjna Polski*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2007, s. 92.

⁵ E. Szczepankiewicz, *Przyczyny spadku bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w 2001 roku*, [w:] K. Budzowski, S. Wydymus (red.), *Handel międzynarodowy 2002. Stan i kierunki rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2002, s. 554.

⁶ A. Zielińska-Głębocka (red.), *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów w kontekście integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008, s. 175.

⁷ E. Mączyńska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Światowe i lokalne czynniki dynamizujące*, „*Ekonomista*” 1999, nr 1–2, s. 88.

W niniejszym artykule posłużono się metodą analizy i krytyki piśmiennictwa. Warstwa teoretyczna artykułu obejmuje analizę literaturową pozytywnych i negatywnych efektów oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy kraju goszczącego. Wskazane i wymienione zostały pierwotne (bezpośrednie) i wtórne (pośrednie) efekty występujące w dziedzinach: ilości, jakości i lokalizacji. W części empirycznej podjęto próbę analizy wybranych obszarów małopolskiego rynku pracy, w aspekcie ich kształtowania poprzez napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2009–2010. Analiza została przeprowadzona w oparciu o takie sfery, jak: poziom zatrudnienia, kraj pochodzenia inwestora, struktura gałęziowo-branżowa, zwolnienia grupowe oraz bilans zatrudnienia. Dane empiryczne przedstawione w opracowaniu pochodzą z publikacji pt. „*Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*” przygotowanej przez Zespół Zakładu Rozwoju Regionalnego Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

3. WPŁYW BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH NA RYNEK PRACY

Zagadnienia dotyczące wpływu firm zagranicznych na rynek pracy należą do najczęściej dyskutowanych aspektów funkcjonowania firm ponadnarodowych. Wymiary tej dyskusji dotyczą rosnącej roli zagranicznych firm na lokalnych i regionalnych rynkach pracy (ujęcie ilościowe), konkurencji w pozyskiwaniu pracowników oraz jakości oferowanych miejsc pracy⁸.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne mogą oddziaływać na zatrudnienie wywierając wpływ na jego wzrost, determinując wydajność siły roboczej, a także stymulując wzrost płac⁹. Poziom oddziaływania BIZ na te wielkości zależy od typu dokonywanych inwestycji¹⁰. Inwestycje kapitałochłonne, takie jak przykładowo inwestycje w sektorze technologicznym wymagają przede wszystkim nakładu kapitału, więc ich wpływ na wspomniane czynniki nie jest istotny, a sprowadza się do zatrudnienia wyspecjalizowanej ekipy fachowców. Miejsca pracy powstają natomiast w przypadku inwestycji pracochłonnych, gdzie na dużą skalę tworzone są etaty dla mniej wykwalifikowanej siły roboczej. Nie bez znaczenia pozostaje wpływ BIZ na powstawanie miejsc pracy w branżach powiązanych, takich jak np. transport, półprodukty, zaopatrzenie w surowce, czy też usługi dodatkowe. Z drugiej jednak strony skutek napływu BIZ pojawiają

⁸ B. Domański (red.), *Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2007*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2008, s. 48.

⁹ T. Mickiewicz, S. Radosevic, U. Varblane (red.), *The Value of Diversity: Foreign Direct Investment and Employment in Central Europe During Economic Recovery*, Working Paper 05, Brighton 2000, s. 4.

¹⁰ E. Oziewicz, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998, s. 112–117.

się potencjalne zagrożenia związane z rynkiem pracy, które mogą przejawiać się przykładowo poprzez spadek zatrudnienia¹¹. Sytuacja taka może mieć miejsce w przypadku redukcji etatów w restrukturyzowanych przedsiębiorstwach, bankructwach przedsiębiorstw krajowych spowodowanych wypchnięciem z rynku, czy też korzystaniu głównie z zagranicznych dostawców towarów i usług. J. Koćwin jako przyczyny potencjalnego bezrobocia, wynikającego z napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych wskazuje takie aspekty, jak: stosowanie przez podmioty z udziałem kapitału zagranicznego technik kapitałochłonnych, a nie pracochłonnych; występowanie w kraju dużych zasobów siły roboczej; stosowanie przez podmioty zagraniczne nieuczciwych praktyk, które doprowadzają do bankructwa krajowych producentów¹². Jako przyczynę redukcji etatów wskazuje się również niemożność spełnienia wysokich oczekiwań pracodawców zagranicznych przez miejscową siłę roboczą, czego rezultatem może być zatrudnianie wysoko wykwalifikowanych pracowników z kraju inwestycji¹³. Pozostałe zagrożenia to naciski na osłabienie regulacji rynku pracy oraz osłabienie relacji pomiędzy firmami krajowymi, a zagranicznymi ich dostawcami i odbiorcami¹⁴.

W oddziaływaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy kraju przyjmującego uwzględnia się pierwotne (bezpośrednie) i wtórne (pośrednie) efekty występujące w sferach: ilości, jakości i lokalizacji¹⁵.

Ilościowe efekty pierwotne mogą przyjmować zarówno wymiar pozytywny, jak i negatywny¹⁶. Efekty pozytywne związane są głównie z inwestorami zagranicznymi, którzy otwierają w kraju lokaty nowe przedsiębiorstwa (filie przedsiębiorstw macierzystych). W rezultacie dokonywanych przez nich inwestycji następuje w tym kraju wzrost kapitału netto oraz tworzone są nowe miejsca pracy. Poziom wzrostu popytu na pracę zależy głównie od takich czynników, jak rozmiar dokonywanej inwestycji, czy ich struktura gałęziowo-branżowa. Większa ilość inwestycji zagranicznych w gałęziach bardziej pracochłonnych oznaczać będzie kreację większej liczby miejsc pracy. Ilościowe efekty negatywne bezpośrednich inwestycji zagranicznych znajdują swoje odzwierciedlenie w ich oddziaływaniu na spadek popytu na pracę¹⁷. Taka sytuacja ma zazwyczaj miejsce, gdy wraz z wejściem kapitału zagranicznego do funkcjonujących przedsiębiorstw adaptowane są

¹¹ J. Dzikowska-Zawirska, W. Włodarczyk-Guzek, *Niemieckie inwestycje bezpośrednie w Polsce*, [w:] K. Budzowski, S. Wydymus (red.), Handel Międzynarodowy 2002. Stan i kierunki rozwoju, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2002, s. 136.

¹² J. Koćwin, *Obszary oddziaływania zagranicznych inwestycji bezpośrednich na gospodarkę Polski w latach 1989–1998*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1999, s. 54.

¹³ G. Grodkowska, *Wpływ kosztów pracy na zagraniczne inwestycje bezpośrednie*, „Ekonomista” 2001, nr 6, s. 779–780.

¹⁴ J. Dzikowska-Zawirska, W. Włodarczyk-Guzek, dz. cyt., s. 136.

¹⁵ J. Witkowska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne*, „Ekonomista” 2000, nr 5, s. 651.

¹⁶ W. Karaszewski, dz. cyt., s. 77.

¹⁷ G. Grosche, *Deutsche Direktinvestitionen in Entwicklungsländern. Ziele und Maßnahmen der deutschen Förderungspolitik*, Ruhr-Universität Bochum, Bochum 1971, s. 196.

technologie bardziej kapitałochłonne, a także programy racjonalizacji działalności, polegające najczęściej na redukcji zatrudnienia. Pozytywne dla rynku pracy ilościowe efekty wynikające z napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych mają miejsce wtedy, gdy następuje kooperacja pomiędzy podmiotami z kapitałem zagranicznym i przedsiębiorstwami miejscowymi¹⁸.

Negatywne ilościowe efekty pośrednie dla rynku pracy kraju lokaty inwestycji pojawiają się wówczas, gdy przewagi konkurencyjne przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym przyczyniają się do eliminacji z rynku przedsiębiorstw lokalnych¹⁹. J. Maier określa to zjawisko mianem „efektu wypierania”. Sytuacja taka ma miejsce również wtedy, gdy napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych powoduje intensywną penetrację importową rynku kraju lokaty inwestycji. Do pozytywnych efektów w sferze jakości zaliczyć należy kreowanie przez podmioty z kapitałem zagranicznym warunków sprzyjających większej wydajności pracy, a w rezultacie wyższych płac²⁰. Jednakże zauważyć należy, iż wyższe płace w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego przyczyniają się do odpływu z podmiotów lokalnych pracowników o wysokich kwalifikacjach. W związku z tym następuje ograniczenie zdolności konkurencyjnej rodzimych przedsiębiorstw. Z negatywnymi efektami wiąże się także wprowadzanie przez inwestorów zagranicznych niepożądanych praktyk przejawiających wydłużaniem czasu pracy, redukcją uprawnień pracowniczych itp. Pozytywne efekty pośrednie w sferze jakości są rezultatem przenikania do przedsiębiorstw krajowych nowoczesnych rozwiązań w dziedzinie zarządzania zasobami ludzkimi, a także organizacji pracy²¹. Negatywne efekty pośrednie o charakterze jakościowym wynikają głównie z erozji poziomu wynagrodzeń w przedsiębiorstwach krajowych i ich dążenia do skutecznego konkurowania z podmiotami zagranicznymi przez redukcję kosztów pracy.

Bezpośrednie efekty pozytywne o charakterze lokalizacyjnym pojawiają się wówczas, gdy inwestorzy zagraniczni tworzą nowe miejsca pracy w lokalizacjach o wysokim bezrobociu, a tym samym przyczyniają się do obniżenia jego skali²². Istnieje wiele przykładów zachęt stosowanych w celu przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych do regionów zainteresowanych intensyfikacją działalności gospodarczej na ich terytoriach. Zachęty te stosowane są zarówno przez kraje wysoko rozwinięte, jak i rozwijające się. Pozytywne efekty pośrednie w obszarze lokalizacji pojawiają się wtedy, gdy bezpośrednie inwestycje zagraniczne zachęcają kooperujące firmy dostawcze do przenoszenia się do obszarów, w których występuje duża podaż siły roboczej. Negatywne efekty pośrednie mają miejsce

¹⁸ W. Karaszewski, dz. cyt., s. 79.

¹⁹ J. Maier, *Räumliche Auswirkungen von Direktinvestitionen multinationaler Unternehmen in Nigeria – unter besonderer Berücksichtigung des Arbeitsmarkets im Raum Lagos*, Universität Bayereuth, Bayereuth 1988, s. 10.

²⁰ B. Olbricht, *Unternehmenspolitik bei Direktinvestitionen in Brasilien. Die unternehmerischen Entscheidungen von deutschen Groß- und Mittelunternehmen bei Direktinvestitionen in Brasilien*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1974, s. 54.

²¹ W. Karaszewski, dz. cyt., s. 80.

²² Tamże, s. 79.

wówczas, gdy lokalizacja kapitału zagranicznego na terytoriach o niższym poziomie rozwoju prowadzi do wypierania miejscowych producentów, którzy nie radzą sobie z konkurencją. Zagraniczne pochodzenie inwestycji sprawia, że nie zawsze są one nośnikiem racjonalności zgodnej z interesami kraju przyjmującego²³. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne nie zawsze przynoszą pozytywne efekty dla krajów goszczących. Kapitał zagraniczny napływa głównie do tych gałęzi, które pozwalają inwestorom zagranicznym na maksymalizację efektywności, a nie do tych, które w najwyższym stopniu dynamizowałyby rozwój gospodarczy kraju lokaty.

4. INWESTORZY ZAGRANICZNI NA MAŁOPOLSKIM RYNKU PRACY

Małopolska stanowi atrakcyjne miejsce dla lokalizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych, o czym świadczą takie aspekty, jak: wysoka chłonność rynku, dobrze rozwinięta infrastruktura komunikacyjna, a także łatwość w pozyskiwaniu wykwalifikowanych pracowników korzystających wcześniej z szerokiego zaplecza szkół wyższych i ośrodków naukowo-badawczych²⁴. Sprzyjający klimat inwestycyjny determinuje rozwój instytucji otoczenia biznesu obejmującego firmy consultingowe, banki, a także jednostki badawczo-rozwojowe. Do otoczenia biznesu zalicza się także instytucje, przedsiębiorstwa oraz organizacje, których statutowa działalność przewiduje aktywizację małych i średnich przedsiębiorstw, inicjowanie przedsiębiorczości oraz finansowe wsparcie inicjatyw gospodarczych kreujących nowe miejsca pracy²⁵.

Małopolski rynek pracy z roku na rok w coraz większym stopniu kształtowany jest przez inwestorów zagranicznych²⁶. Biorąc pod uwagę pracujących poza rolnictwem, udział zatrudnionych w regionie w firmach z kapitałem zagranicznym przekroczył na koniec 2010 roku 10%²⁷. W liczbach bezwzględnych ilość zatrudnionych w 2009 roku wyniosła 93,9 tys. osób, natomiast w kolejnym roku nastąpił dalszy wzrost do poziomu 95,7 tys. osób. W 2010 roku zdecydowaną większość tej liczby (89%) stanowiły podmioty, w których kapitał zagraniczny stanowił ponad 50%. W Małopolsce w ciągu ostatnich kilkunastu lat obserwuje się systematyczny wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego. Jedynie w latach 2008–2009 nastąpiła stagnacja, która uwarun-

²³ J. Wiśniewski, W. Karaszewski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce; ich skala, struktura i wpływ na procesy rozwojowe*, „*Ekonomista*” 2000, nr 4, s. 569.

²⁴ B. Kulisa, B. Siuta, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem województwa małopolskiego*, „*Zeszyty Naukowe AE w Krakowie*” 2003, nr 618, s. 157.

²⁵ K. Budzowski, S. Wydimus (red.), *Zagadnienia handlu zagranicznego*, AE w Krakowie, Kraków 1998, s. 141.

²⁶ B. Domański (red.), *Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2008*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2009, s. 67.

²⁷ B. Domański (red.), *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2011, s. 46.

kowana była wybuchem ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego, gdy intensywność napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych uległa wyraźnemu ograniczeniu²⁸.

W 2010 roku na małopolskim rynku pracy obecni byli inwestorzy z 36 państw świata, z czego najwięcej reprezentantów posiadał kapitał europejski (inwestorzy z 25 krajów)²⁹. Nieco mniej licznie reprezentowany był kapitał azjatycki (Japonia, Izrael, Singapur, Chiny, Indie i Turcja), północnoamerykański (Stany Zjednoczone, Kanada i Meksyk) oraz australijski i afrykański (RPA). Wśród wymienionych inwestorów największymi pracodawcami były podmioty z kapitałem europejskim, głównie z krajów starej UE-15. Udział tych krajów w całkowitym zatrudnieniu w podmiotach z kapitałem zagranicznym wyniósł w 2010 roku 72,3% (ok. 69,3 tys. osób) i w relacji do roku poprzedniego odnotowano niewielki spadek udziału (z poziomu 73,1%), aczkolwiek w liczbach bezwzględnych poziom zatrudnienia wzrósł o około 0,8 tys. osób. Inwestorzy z pozostałych 10 krajów europejskich wykazali się mniejszą aktywnością na rynku pracy zarówno w 2009 jak i w 2010 roku oferując niewiele ponad 4 tys. miejsc pracy. Warto zauważyć, iż największą aktywnością wykazali się inwestorzy szwajcarscy i norwescy. Do największych europejskich pracodawców na małopolskim rynku pracy zaliczają się Francja, Wielka Brytania oraz Niemcy. W 2010 roku podmioty z kapitałem francuskim zatrudniały łącznie 16,2 tys. osób, natomiast podmioty z kapitałem brytyjskim i niemieckim po 14,7 tys. osób. We wszystkich wymienionych przypadkach w relacji do roku poprzedniego nastąpił kilkusetosobowy wzrost poziomu zatrudnienia. Największą ilość miejsc pracy w Małopolsce tworzą podmioty z udziałem kapitału amerykańskiego. W 2010 roku zatrudniały one 17,4 tys. osób, co stanowi blisko 20% zatrudnionych w spółkach zagranicznych. Zauważenia wymaga fakt, iż rokrocznie obserwuje się wzrost znaczenia amerykańskich spółek, zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i w udziale ogółem. Znaczenie inwestorów z pozostałych regionów świata jest niewielkie, wręcz marginalne. Pozytywnie na tym tle wyróżniają się jedynie podmioty azjatycko-japońskie, izraelskie i singapurskie, które w 2010 roku zatrudniały łącznie 3,2 tys. osób.

Zainteresowanie kapitału zagranicznego w największym stopniu koncentruje się na działalności związanej z przetwórstwem przemysłowym, czego skutkiem jest największa oferowana liczba miejsc pracy w tej sekcji³⁰. W latach 2009–2010 oscylowała ona na zbliżonym poziomie i wyniosła odpowiednio 33,6 i 33,5 tys. (tab. 1.). Sytuację tą należy ocenić pozytywnie poprzez pryzmat wydarzeń kilku ostatnich lat, gdyż w okresie 2005–2009 obserwowano systematyczny spadek poziomu zatrudnienia w przemyśle. W konsekwencji zwolnień grupowych przeprowadzonych przez kilku dużych inwestorów przemysłowych w latach 2008–2009 pracę straciło ok. 2,5 tys. osób (spadek o około 7%). W 2010 roku na kolejnych

²⁸ J. Bednarczyk, S. Bukowski, J. Misala, *Współczesny Kryzys Gospodarczy*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 26.

²⁹ B. Domański, dz. cyt., 2011, s. 46–47.

³⁰ Tamże, s. 48.

miejscach pod względem ilości zatrudnionych osób uplasowały się następujące sekcje: sekcja G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów) – 17,4 tys. osób, sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) – 10,5 tys., sekcja K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa) – 10,3 tys. oraz J (informacja i komunikacja) – 9,8 tys. Pozostałe sekcje gospodarki charakteryzowały się zauważalnie mniejszym zatrudnieniem. Pozytywnie wyróżniały się wśród nich: budownictwo (4,1 tys. osób), działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (3,4 tys.), usługi administrowania i działalność wspierająca (1,8 tys.) oraz transport i gospodarka magazynowa (1,8 tys.). Zatrudnienie w pozostałych branżach oscylowało na poziomie poniżej 1 tys. osób.

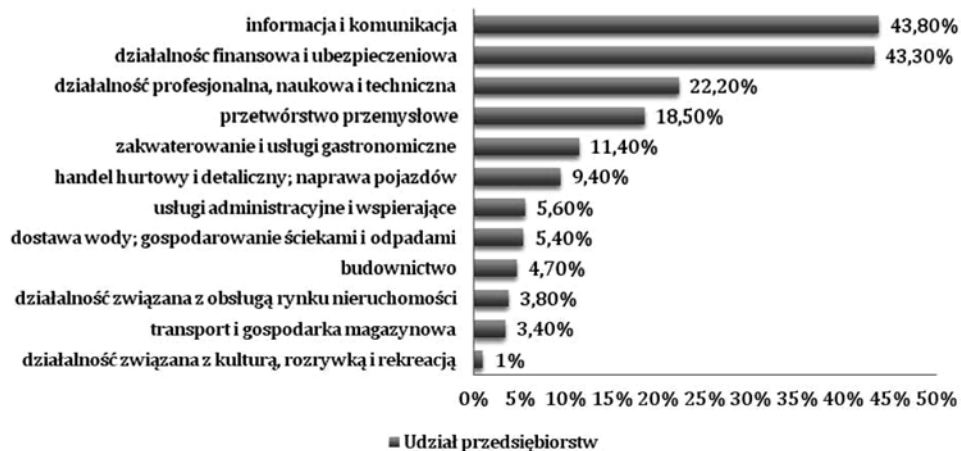
Tablica 1. Struktura zatrudnienia w firmach zagranicznych w województwie małopolskim według wybranych sekcji PKD 2007 w latach 2009 i 2010

PKD	Sekcja	Zatrudnienie w 2009 roku		Zatrudnienie w 2010 roku	
		Liczba zatrudnionych w tys.	Zmiana w stosunku do 2008 roku [%]	Liczba zatrudnionych w tys.	Zmiana w stosunku do 2009 roku [%]
C	Przetwórstwo przemysłowe	33,6	-7,1	33,5	-0,2
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów	16,3	6,7	17,4	6,8
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	11	3,2	10,3	-6,4
J	Informacja i komunikacja	9,6	1,8	9,8	2,8
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	8,9	10,5	10,5	17,6
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	3,9	6,8	3,4	-12,6
F	Budownictwo	3,7	14,9	4,1	10,6
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	1,7	3,8	1,8	3,8
H	Transport i gospodarka magazynowa	1,7	4,0	1,8	5,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Domański (red.), *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2011, s. 51–52.

W celu uwydatnienia znaczenia inwestorów zagranicznych dla małopolskiego rynku pracy w poszczególnych działalnościach niezbędnym wydaje się sprecyzowanie ich procentowego udziału w zatrudnieniu ogółem w każdej z nich w całym regionie (rys. 1.)³¹. Warto zauważyć, iż w 2010 roku pomimo bezwzględnie największej liczby oferowanych przez inwestorów zagranicznych miejsc pracy w przetwórstwie przemysłowym, ich udział w zatrudnieniu ogółem w tej sekcji wyniósł 18,5%. W 2010 roku kluczowe znaczenie inwestorów zagranicznych dla zatrudnienia odnotowano w działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz informacji i komunikacji. Dla obojga sekcji udział zatrudnienia w podmiotach z kapitałem zagranicznym oscylował na poziomie 43–44%. Zauważalny jest także wpływ inwestorów zagranicznych na udział w zatrudnieniu w działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej, który w 2010 roku wyniósł 22,2%.

Rysunek 1. Udział przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym w ogólnej liczbie pracujących w wybranych działalnościach w województwie małopolskim w 2010 roku (w %)

Źródło: B. Domański (red.), *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2011, s. 49.

Szczególną formą redukcji zatrudnienia są zwolnienia grupowe³². Skala zjawiska zwolnień grupowych w podmiotach z udziałem kapitału zagranicznego, a zarazem ich udział w łącznej liczbie zwolnień grupowych w regionie została określona w danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Krakowie. W 2010 roku w wyniku zwolnień grupowych pracę straciło 1,3 tys. pracowników podmiotów z kapitałem zagranicznym, co stanowiło 41,3% udział wśród wszystkich, którzy zostali zwolnieni poprzez tę formę redukcji zatrudnienia. Dokonując zestawienia wyniku 2010 roku z latami poprzednimi, zarysowuje się negatywna tendencja. Pomimo, iż w 2009 roku zwolniono 2,2 tys. osób to udział zwolnień grupowych dokonanych przez firmy zagraniczne był niższy, niż w 2010 roku i wyniósł

³¹ Tamże, s. 50.

³² Tamże, s. 54.

40,2%. Jeszcze bardziej niekorzystnie wypada porównanie z rokiem 2008, kiedy to w firmach z udziałem kapitału zagranicznego na skutek zwolnień grupowych pracę straciło zaledwie 250 osób, co stanowiło 16,7% wszystkich zwolnionych w tej formie w Małopolsce. Sytuację tą należy rozpatrywać poprzez pryzmat ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego. Pogarszające się wyniki działalności przedsiębiorstw oraz słabe perspektywy odnośnie ich poprawy w latach następnych, szybko znalazły swoje negatywne odzwierciedlenie na rynku pracy³³. Redukcja zatrudnienia przeprowadzana za pomocą zwolnień grupowych w podmiotach z kapitałem zagranicznym, była jednocześnie konsekwencją niejednakowego przechodzenia przez kryzys firm polskich i zagranicznych, które w ramach działań antykryzysowych dokonywały zwolnień w zagranicznych oddziałach³⁴.

Dokonując zestawienia bilansu miejsc pracy³⁵ w dwóch okresach: na koniec 2009 roku w relacji do końca 2008 roku (2008–2009), a także na koniec 2010 roku w stosunku do końca 2009 roku (2009–2010), lepiej przedstawia się sytuacja w późniejszym okresie, albowiem poziom zatrudnienia w firmach z kapitałem zagranicznym wzrósł o około 2 tys. osób³⁶. Natomiast w okresie wcześniejszym liczba zatrudnionych w podmiotach z kapitałem zagranicznym wzrosła zaledwie o 200 osób. W tym okresie zauważalna jest duża redukcja zatrudnienia w małopolskich zakładach zagranicznych inwestorów.

5. PODSUMOWANIE

Zagadnienie dotyczące wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy należy do często dyskutowanych aspektów funkcjonowania firm ponadnarodowych. Dyskusja ta związana jest głównie z rosnącą rolą zagranicznych firm na lokalnych i regionalnych rynkach pracy, konkurencją w pozyskiwaniu pracowników oraz jakością oferowanych miejsc pracy. Znaczenie bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla kształtowania się sytuacji na małopolskim rynku pracy jest szczególnie istotne, jednakże pamiętać należy, iż przejawia się ono zarówno w sposób pozytywny, jak i negatywny. Efekt tego oddziaływania zależy głównie od specyfiki działalności inwestora zagranicznego oraz uwarunkowań Małopolski, jako miejsca lokaty kapitału. Na podstawie przeprowadzonej analizy w obszarze wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na małopolski rynek pracy można sformułować następujące wnioski:

³³ W. Nawrot, *Globalny kryzys finansowy XXI wieku*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009, s. 113.

³⁴ B. Domański, dz. cyt., 2011, s. 54.

³⁵ Patrz B. Domański, dz. cyt., s. 56: Do wzrostowych stron bilansu miejsc pracy zalicza się takie aspekty, jak: rozwój istniejących firm, pojawienie się nowych firm lub oddziałów inwestora zagranicznego oraz przejęcie firmy przez inwestora zagranicznego. Natomiast do zmniejszania zatrudnienia przyczyniają się takie procesy, jak: zamknięcia firm lub zakładów, redukcja zatrudnienia, a także przejścia podmiotów zagranicznych przez podmioty polskie.

³⁶ B. Domański, dz. cyt., 2011, s. 56.

- Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w procesie kształtowania się rynku pracy sprowadza się głównie do oddziaływania na poziom zatrudnienia, wysokość płac oraz wydajność siły roboczej. Zakres oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na wymienione aspekty zależy od tego, czy są to inwestycje kapitałochłonne czy pracochłonne;
- Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych może powodować negatywne konsekwencje dla rynku pracy kraju lokaty kapitału, co może przejawiać się między innymi poprzez: redukcję etatów w restrukturyzowanych przedsiębiorstwach; bankructwa przedsiębiorstw krajowych wynikające z ich wyparcia z rynku oraz korzystanie głównie z zagranicznych dostawców towarów i usług;
- Specyfika bezpośrednich inwestycji zagranicznych nie zawsze jest zgodna z interesami rynku pracy kraju goszczącego. Należy zauważyć, że kapitał zagraniczny napływa głównie do tych gałęzi gospodarki, które pozwalają inwestorom zagranicznym na maksymalizację efektywności, a nie do tych, które w najwyższym stopniu dynamizowałyby poprawę sytuacji na rynku pracy kraju lokaty;
- Małopolski rynek pracy z roku na rok, w coraz większym stopniu kształtowany jest przez inwestorów zagranicznych. W latach 2009 i 2010 podmioty z kapitałem zagranicznym zatrudniały odpowiednio 93,9 i 95,7 tys. osób. W ciągu ostatnich kilkunastu lat obserwowano systematyczny wzrost zatrudnienia w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego. Jedynie w latach 2008–2009 nastąpiła w tym zakresie stagnacja będąca konsekwencją wybuchu ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego;
- W 2010 roku na małopolskim rynku pracy obecni byli inwestorzy z 36 państw świata, z czego najwięcej podmiotów reprezentowanych było przez kapitał europejski. Na kolejnych pozycjach uplasowały się kapitał azjatycki, północnoamerykański, australijski i afrykański. Wśród najważniejszych pracodawców na małopolskim rynku pracy wymienić należy Stany Zjednoczone, Francję, Wielką Brytanię oraz Niemcy, którzy w 2010 roku zatrudniali odpowiednio 17,4; 16,2; 14,7 i 14,7 tys. osób;
- W wyniku napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Małopolski najwięcej miejsc pracy stworzono w działalności związanej z przetwórstwem przemysłowym (33,6 tys. zatrudnionych). Do gałęzi zatrudniających najwięcej pracowników zalicza się takie sekcje, jak: sekcja G (handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów) – 17,4 tys. osób; sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) – 10,5 tys.; sekcja K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa) oraz J (informacja i komunikacja) – 9,8 tys. Pozostałe sekcje gospodarki charakteryzowały się zauważalnie mniejszym zatrudnieniem;
- Największy udział procentowy inwestorów zagranicznych w zatrudnieniu ogółem w województwie małopolskim w 2010 roku odnotowano w takich obszarach, jak: informacja i komunikacja (43,8%); działalność finansowa i

ubezpieczeniowa (43,3%); działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (22,2%); przetwórstwo przemysłowe (18,5%);

- Negatywne oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na małopolski rynek pracy, przejawia się między innymi poprzez zwolnienia grupowe. W 2010 roku zwolnieniom grupowym poddanych zostało 1,3 tys. pracowników przedsiębiorstw z kapitałem zagranicznym, co stanowiło 41,3% udział wśród wszystkich, którzy stracili pracę w ten sposób;
- Bilans miejsc pracy w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2009 i 2010 przedstawia się korzystnie. W obu analizowanych okresach odnotowano wzrost zatrudnienia o odpowiednio 0,2 i 2 tys. osób.

BIBLIOGRAFIA

- Bednarczyk J., Bukowski S., Misala J., *Współczesny Kryzys Gospodarczy*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009.
- Budzowski K., *Ekonomiczne problemy handlu zagranicznego*, Wydawnictwo Krakowskiej Szkoły Wyższej, Kraków 2008.
- Budzowski K., Wydymus S. (red.), *Zagadnienia handlu zagranicznego*, AE w Krakowie, Kraków 1998.
- Domański B. (red.), *Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2007*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2008.
- Domański B. (red.), *Inwestycje zagraniczne w Małopolsce 2008*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2009.
- Domański B. (red.), *Inwestorzy zagraniczni w Małopolsce w 2009 i 2010 roku*, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2011.
- Dzikowska-Zawirska J., Włodarczyk-Guzek W., *Niemieckie inwestycje bezpośrednie w Polsce*, [w:] Wydymus S., Budzowski K. (red.), *Handel Międzynarodowy 2002. Stan i kierunki rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2002.
- Dunning J., *International Production and the Multinational Enterprise*, Allen and Unwin, London 1981.
- Grosche G., *Deutsche Direktinvestitionen in Entwicklungsländern. Ziele und Maßnahmen der deutschen Förderungspolitik*, Ruhr-Universität Bochum, Bochum 1971.
- Grodkowska G., *Wpływ kosztów pracy na zagraniczne inwestycje bezpośrednie*, „*Ekonomista*” 2001, nr 6.
- Karaszewski W., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Polska na tle świata*, Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Karaszewski W., Wiśniewski J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce; ich skala, struktura i wpływ na procesy rozwojowe*, „*Ekonomista*” 2000, nr 4.
- Koćwin J., *Obszary oddziaływania zagranicznych inwestycji bezpośrednich na gospodarkę Polski w latach 1989–1998*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1999.
- Kulisa B., Siuta B., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem województwa małopolskiego*, „*Zeszyty Naukowe AE w Krakowie*” 2003, nr 618.

- Kuzel M., *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w dyfuzji wiedzy i umiejętności*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2007.
- Maier J., *Räumliche Auswirkungen von Direktinvestitionen multinationaler Unternehmen in Nigeria – unter besonderer Berücksichtigung des Arbeitsmarkets im Raum Lagos*, Universität Bayreuth, Bayreuth 1988.
- Mączyńska E., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Światowe i lokalne czynniki dynamizujące*, „*Ekonomista*” 1999, nr 1–2.
- Mickiewicz T., Radošević S., Varblane U. (red.), *The Value of Diversity: Foreign Direct Investment and Employment in Central Europe During Economic Recovery*, Working Paper 05, Brighton 2000.
- Nawrot W., *Globalny kryzys finansowy XXI wieku*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2009.
- Nowara W., *Wpływ zagranicznych inwestycji bezpośrednich na gospodarkę Polski*, [w:] Bilski J., Miziołek T. (red.), *Liberalizacja stosunków ekonomicznych Polski z gospodarką światową*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Uniwersytet Łódzki, Katedra Handlu i Finansów Międzynarodowych, Łódź 2001.
- Olbricht B., *Unternehmenspolitik bei Direktinvestitionen in Brasilien. Die unternehmerischen Entscheidungen von deutschen Groß- und Mittelunternehmen bei Direktinvestitionen in Brasilien*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden 1974.
- Oziewicz E., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998.
- Pilarska C., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w teorii ekonomii*, Wydawnictwo AE w Krakowie, Kraków 2005.
- Stawicka M., *Atrakcyjność inwestycyjna Polski*, Wydawnictwa Fachowe CeDeWu, Warszawa 2007.
- Szczepankiewicz E., *Przyczyny spadku bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce w 2001 roku*, [w:] Budzowski K., Wydymus S. (red.), *Handel międzynarodowy 2002. Stan i kierunki rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 2002.
- Szelaż-Eastick L., *Amerykańskie inwestycje zagraniczne*, Kraków 1993, maszynopis.
- Witkowska J., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w kraju przyjmującym – aspekty teoretyczne*, „*Ekonomista*” 2000, nr 5.
- Zielińska-Głębocka A. (red.), *Lokalizacja przemysłu a konkurencyjność polskich regionów w kontekście integracji europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2008.

THE INFLUENCE OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS ON LABOUR MARKET IN MAŁOPOLSKA REGION

Summary: This paper attempts to identify the positive and negative effects of the impact of FDI on the labor market of the host country. There was isolated and characterized primary (direct) and secondary (indirect) effects, as positive and negative occurring in areas of quantity, quality and location. Pointed to the growing role of foreign companies in the process of regional and local labor markets, competition attract employees and quality of jobs' place. There was analysed the importance of FDI to the labor market in Malopolska in the years

2009–2010, based on aspects such as the level of employment, country of investor, the structure of branches-industry, redundancies and balance of employment. Proven is a key role of direct foreign investment for the development of the situation in the Malopolska labor market.

Key words: foreign direct investment, foreign capital, the labour market, employment

*Mgr Krzysztof Adam Firlej
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych
31-510 Kraków, ul. Rakowicka 27
e-mail: chriskrk2@yahoo.pl*